

Хроника Currents Actualités

Naučni skup *Etnos, religija i identitet: naučni skup u čast Dušana Bandića, održan 11. i 12. aprila 2014. godine na Filozofskom fakultetu u Beogradu.*

Naučni skup *Etnos, religija i identitet* održan je povodom desetogodišnjice od smrti prof. dr Dušana Bandića, 11. i 12. aprila 2014. godine na Filozofskom fakultetu u Beogradu, u organizaciji Odeljenja za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta i uz pomoć donacije AD Telekoma Srbija. Prevažodno zamišljen kao skup čijim organizovanjem bi se iskazalo poštovanje i zahvalnost, ali i ispunio dug naše struke prema jednom od njenih najuglednijih predstavnika u drugoj polovini 20. veka, tokom ova dva dana, odaziv učesnika i volontera, živa atmosfera koja je vladala tokom izlaganja, diskusija i druženja bili su, za sve nas, više od očekivanog. Iako mnogi učesnici i volonteri nisu nikada imali prilike da prisustvuju predavanjima prof. Bandića ili da sa njim sarađuju, dok su pojedini nastavnici na Odeljenju sa njim bili bliski, može se slobodno reći da je i jedne i druge, tokom ova dva dana, poneo duh vedrine koju je Bandić oko sebe širio. Preko trideset izlagača iz zemlje i inostranstva, zatim preko petnaest volontera sa osnovnih i master studija Odeljenja za etnologiju i antropologiju, zajedno su doprineli da ovaj naučni skup pamtimo dugo i sa lepim sećanjem. Svi koji su učestvovali u radu ovog skupa na taj način su se uključili u evaluaciju i revitalizaciju naučnog rada profesora Bandića, kroz mapiranje koncepata, pri-

stupa i perspektiva koje je on kroz svoja istraživanja i tekstove utemeljio.

Kako piše Lidija Radulović (Radulović 2008), Dušan Bandić je svojim dugogodišnjim radom promenio i u teorijskom smislu obogatio proučavanje religije u Srbiji, posebno narodne religije i narodnog pravoslavlja. Koncept "narodnog pravoslavlja", kojem se posvetio u svojim empirijskim istraživanjima od 1990. godine, predstavlja sasvim nov pristup proćavanju religije u domaćoj nauci, budući da se bavi recepcijom i interpretacijom poruka pravoslavne crkve od strane najširih slojeva stanovništva i na taj način uspešno zadire u one nivoe istraživanja religioznosti koji su u dotadašnjim istraživanjima ostajali skiveni, dajući samo sliku formalne religioznosti. Svojim stručnim angažovanjem Dušan Bandić je unapredio rad naših važnih institucija obavljajući dužnost direktora Etnografskog instituta SANU (1983-1989), upravnika Odeljenja za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu u više mandata, predsednika Etnološkog društva Srbije i potpredsednika Etnološkog društva Jugoslavije. Rukovodio je nizom veoma značajnih naučnih projekata, pokrenuo i uređivao časopis "Etnološke sveske", a na Odeljenju za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta bio je među onima koga su diplomci, postdiplomci i doktorandi najčešće birali za mentora. Dobitnik je *Nolitove nagrade* za knjigu *Narodna religija Srba u 100 pojmova* (1991), koja je značajno doprinela promociji etnologije, a etnološke teme i pojmove pribli-

žila široj čitalačkoj publici (Radulović 2008).

Skup je otvoren 11. aprila u podne u svečanoj sali "Dragoslav Sreјović" na Filozofskom fakultetu, pozdravnim govorom i uvodnom rečju upravnika Odeljenja za etnologiju i antropologiju prof. dr Bojana Žikića, zatim prof. dr Dragane Antonijević koja je, na faktički ali i anegdotalan način predočila skupu Bandićevu biografiju, kao i članica Organizacionog odbora skupa dr Lidije Radulović i dr Ildiko Erdei. Tematske celine, oko kojih je organizovan rad skupa, formulisane su na osnovu problema, metoda i tema koje su činile okosnicu naučnih interesovanja i aktivnosti prof. dr Dušana Bandića. Izlaganja su bila raspodeljena u sedam sesija, svaku od njih je vodio po jedan moderator: istorija discipline u Srbiji i regionu – kontinuiteti i transformacije (moderator Ivan Kovačević), narodna religija, folklor i mitologija (moderator Marijana Belaj), "etnos" i identitet (moderator Saša Nedeljković), religija i politika (moderator Slobodan Naumović), religija, svakodnevni život i socijalni odnosi (moderator Ildiko Erdei), crkva, pravoslavlje i narodno pravoslavlje (moderator Lidija Radulović), religijske teme u medijima i književnosti (moderator Dragana Antonijević).

U daljem tekstu biće predstavljena izlaganja, s posebnim osvrtom na prve dve sesije: istorija discipline u Srbiji i regionu – kontinuiteti i transformacije; i narodna religija, folklor i mitologija, budući da su od svih sedam tema najuže idejno povezane sa naučnim radovima Dušana Bandića.

Osvrćući se na naučno delo Dušana Bandića i razvoj srpske etnologije/antropologije, prva sesija započeta je izlaganjem Ivana Kovačevića "Dušan Bandić – kontekst, delo, značaj". Kovačević objašnjava vreme i kontekst nastanka Ban-

dićevog interesovanja za proučavanje narodne religije, budući da je tokom šezdesetih i sedamdesetih godina ovo bio jedan od fokusa srpske antropologije (tada, još uvek, tradicionalne etnologije), nakon toga se usredsređivši na uticaj i primenu većih idejnih i metodoloških sistema u Bandićevim radovima – evolucionizma, funkcionalizma i strukturalizma (Kovačević 2014). Poglavitito pod uticajem prevedenih knjiga iz svetske antropologije i, posebno, strukturalizma stižu u bivšu Jugoslaviju saznanja o antropologiji, novoj i uzbudljivoj disciplini. Manja grupa mlađih etnologa odsećno prestaje sa deskriptivnim opisima i taksativnim nabravanjem običaja iz "tradicionalne kulture Balkana" i posvećuje se unapređenju nauke u nimalo lakim uslovima odumirućih i okoštalih predstava o etnologiji (Kovačević 2014, 18).

Prvu sesiju upotpunila su izlaganja o dinamici istraživanja religioznosti i posebno fenomena hodočašća u hrvatskoj etnografiji (Marijana Belaj), procesu nastanka etnografskog metoda i konstruisanja etnografske građe analizom prvih anketa u devetnaestovekovnoj Srbiji (Nikola Pavković), zatim kritičkim posmatranjem uticaja i odražavanja nacionalne politike u sprezi sa individualnim i kolektivnim naporima i težnjama članova akademske zajednice na konstituisanju nauke i naučnu produkciju EI SANU u periodu od 1947. do 2000. godine (Miroslava Lukić-Krstanović). Takođe, promatranjem knjige "Gluvo doba" Dobrile Bratić kao jednog direktnog proizvoda metodološkog zaokreta u domaćoj etnologiji krajem osamdesetih godina, Miroslava Malešević skreće pažnju na kulturni i politički kontekst devedesetih, u kojem mala grupa okupljena oko Bandića i njegovih idejnih saradnika i sledbenika čini onu liniju koja je pošla izvan tada gorućeg trenda nacionalizma. Slobodan Naumović u

svom izlaganju razmatra logiku rešenja tri značajna problema srpske etnologije (Lazarevog izbora carstva nebeskog, vampira i slave) čiju je analizu Dušan Bandić ponudio u drugoj polovini osamdesetih godina 20. veka. Ponudena rešenja prvo razmatra u kontekstu evropske i svetske antropologije religije tog doba, a potom vrši pokušaj njihovog ponovnog vrednovanja u savremenom kontekstu.

U drugoj sesiji – narodna religija, folklor i mitologija – izlaganja razrađuju upravo popularni koncept narodnog pravoslavlja koji je utemeljio Bandić. Dve kategorije ritualnog tj. mitološkog vremena – sažetog i produženog – obrađene su na primerima makedonskog folklor, a značajne su za razumevanje ritualnih radnji prilikom započinjanja ili okončavanja novog ciklusa u agrarnoj kulturi ili naglašavanja akcija u narodnim igrama i pesmama (Ljupčo Risteski); kritički osvrt na pojam "verovanja" u radovima Tihomira Đorđevića daje Sonja Žakula: u njega su zgodno "potpadale" najrazličitije istraživačke teme i etnografski podaci s jedne strane, a s druge, isti koncept, u izvesnom smislu, korišćen je kako bi se sopstvena pozicija naučnika utemeljila na distinkciji između autoriteta nekoga ko znanje poseduje i popularnog narodskog *neznanja* odnosno sujeverja agrarne/seljačke zajednice. Marko Stojanović predlaže osnov za utemeljenje *antropologije slave*, nazivajući to "običajno-religijsko-društvenim amalgamom praktikovanja slave", u kojem i laici i stručnjaci/naučnici neprestano bivaju i učesnici i posmatrači, neretko ga smatrajući i "neizostavnim elementom srpskog identiteta"; ova vrsta introspektivnog uvida omogućava da dublje razmotrimo višeslojne uloge samih istraživača.

U preostalim sesijama izlaganja odlaze "korak dalje", odnosno razrađuju teme koje mogu biti viđene kao izvednice Ban-

dićevih postulata: kompleksna dijalektika odnosa etniciteta i različitih oblika religioznosti, zatim isprepletanost nacionalnih, javnih i drugih politika i institucionalizovanih i stvarnih, življenih religijskih praksi; recepcije političkih poruka na kolektivnom nivou i kroz procese preoblikovanja državnih (političkih) i verskih praznika; rodni aspekt i muško-ženski odnosi u savremenom srpskom i hrvatskom društvu na koje (i dalje) snažan uticaj vrše religijski činoci; pravoslavlje kao kolektivni identitet odnosno kao *differentia specifica* srpstva; odnos između crkvene i narodne religioznosti na primeru savremenih hodočašća; povlačenje paralele između mitskih bića iz tradicionalnih kultura i savremenih projekcija mitskih bića iz popularne kulture; doprinos Amina Malufa savremenom dijalogu obrađivanjem nekih od značajnih pitanja antropologije, komparativne društvene istorije i političke istorije religija; konstrukcija sela kao mesta straha u srpskoj fantastičnoj prozi; ispoljavanje religioznosti u rijaliti šou programu "Veliki brat" (VIP, 2013) odnosno – veze između religioznosti, društvene i kulturne uslovljenosti modela ponašanja i komercijalizacije medija u kontekstu postsocijalističkih transformacija srpskog društva.

Posebno je potrebno naglasiti da je skup bio izuzetno dobro posećen: učestovali su naučnici i naučnice iz zemlje i regiona (Hrvatska, Makedonija), odaziv studenata i volontera, koji su pomogli u organizaciji skupa, bio je izvan očekivanog, povratne reakcije koje su usledile nakon završetka skupa su bile izuzetno pozitivne, na samim sesijama diskusije su bile žive, a otvorena su i neka nova pitanja. Ali, ono što je najvažnije: pokazalo se da sećanje na dobre naučnike, one koji su utabali put desetinama generacija i kojima srpska antropologija danas duguje svoju inovativnost i raznovr-

snost tema, ne samo da ne bleđi, već ostavlja bogato nasleđe koje se brižljivo neguje i unapređuje.

Literatura

- Kovačević, Ivan. 2014. Dušan Bandić – kontekst, delo, značaj. *Etnoantropološki problemi* 9 (1): 17-33.
- Radulović, Lidija. 2008. О професору др Душану Бандићу – првом председнику Етнoлошког друштва Србије. *Etnološko-antropološke sveske* 1 (12): 11-19.

Nevena Milanović

Годишњи скуп Хрватског етнoлошког друштва *Пре/познавање културе: између конструкција, значења и репрезентација, Загреб 2014.*

У Загребу је 5. и 6. јуна 2014. године одржана годишња конференција Хрватског етнoлошког друштва (ХЕД), на којој сам имао част и задовољство да одржим пленарно предавање посвећено актуелним проблемима политике и етике наше дисциплине у савременом контексту промене њене друштвене улоге, (само)перцепције, видова финансирања истраживања, наставе и музејско-конзерваторског рада и других, углавном непријатних и интелектуално изазовних а морално оптерећујућих тема. Као и у случају наредних излагања, а што је само један од разлога због којег организатори овог скупа заслужују највише признање, дискусија о проблемима кандидованим за заједничко решавање била је веома садржајна, изузетно полемична и цивилизована.¹

¹ Детаљни програм скупа, структурну секција и панела, као и комплетан списак учесника и учесника заинтересовани читаоци пронаћи ће на интернет адреси: <http://www.hrvatskoetnoloskodrustvo.hr/novosti/godisnji-skup-hed-a-prepoznavanje-kulture-izmedu-konstruktivna-znacenja-i-reprezentacija/>

Већ од самог почетка конференције било је јасно да срдчан пријем и колегијални односи који надилазе пуку професионалност, а које Одељење за етнологију и антропологију Филозофског факултета Универзитета у Београду и Одсек за етнологију и културну антропологију Филозофског факултета Свеучилишта у Загребу негују већ дуже од деценије, постепено прераста у прилику да се атмосфера и дух међусобног уважавања и сарадње пренесу и на план активности наших националних етнoлошких друштава. Имајући прилику да скупу и пратећим активностима присуствујем у својству члана руководства Етнoлошко-антрополошког друштва Србије (ЕАДС), задовољство ми је да обавестим научну и стручну јавност да се учињени даљи кораци ка озваничењу сарадње два професионална удружења, како на плану организације истраживања и популаризације стручних и научних активности етнoлога и антрополога у наша два друштва, тако и на плану издавачке делатности и шире међународне сарадње.

Милош Миленковић

совани читаоци пронаћи ће на интернет адреси: <http://www.hrvatskoetnoloskodrustvo.hr/novosti/godisnji-skup-hed-a-prepoznavanje-kulture-izmedu-konstruktivna-znacenja-i-reprezentacija/>